

אמירה ליהודי

חלק ב: דין אמירה לחברו כשהדבר אסור לו ומותר לחברו

הרב אליסף יעקבסון

הקדמה

שיטת הרשב"א

שיטת הר"ן

שיטת השולחן ערוך

שיטת הבי"ח והט"ז

שיטת שולחן ערוך הרב

סיכום ביניים

החילוק בין תוספת שבת לבין יום שני של יום הכיפורים

אמירת בן חו"ל לבין ארץ ישראל ביום טוב שני

שורש המחלוקת

א. הבנת הגזירה על יום טוב שני

ב. ויכוח במישור ה"דרבנן" - שאלת האמירה ליהודי

ג. מחלוקת האם קיים איסור אמירה ליהודי

האם יש חשש 'לפני עיוור' כאשר הדבר מותר לשני מן הדין

אמירה ליהודי בדבר שפוסק כאוסרים וחברו פוסק כמתירים

בשולי הדברים

הקדמה

אמירה ליהודי כאשר הדבר אסור לאומר ומותר למי שאומרים לו, הינה סוגיה

רחבה שיש לדון בה מכמה עניינים:

א. עצם האמירה.

ב. שלחורת.

ג. "לפני עיוור".

שני העניינים הראשונים הינם דרבנן, והעניין השלישי מדאורייתא.

שיטת הרשב"א

הגמרא במסכת שבת (קנא ע"א) כותבת כך:

אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לאדם לומר לחברו: "שמור לי פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי".

כתב על כך הרשב"א:

אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר אדם לומר לחברו: "שמור לי פירות שבתחומך, ואני פירות שבתחומי". כלומר אף על פי שאינו יכול לילך שם, דכיון שהוא מותר לישראל חברו לשמרן - אין באמירתו כלום. וכתבו בתוספות, דמהא שמעינן דישראל שקיבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה פלונית, הואיל והיא נעשית בהיתר לעושה אותה. ודוקא לישראל חברו מותר, ואף על פי שהוא אינו יכול לעשות, אבל לגוי - אסור לומר לו: "שמור לי פירותי שחוץ לתחום", ד'כל דבר שאינו עושה - אינו אומר לגוי ועושה' (מועד קטן יב ע"א). ומסתברא באומר לו לגוי: "לך ושמור לי פירותי שבמקום פלוני" בדוקא, אבל אם הגוי כבר באותו תחום¹ - כל שכן שמותר לומר לגוי, דלא אמרו 'כל שאינו עושה אינו אומר לגוי' להחמיר עליו יותר מישראל חברו.

למדנו מהרשב"א שלשה דברים:

- דבר שמותר לישראל לעשות, וישראל אחר מנוע מלעשותו, אין איסור על הישראל המנוע לומר לחברו לעשות זאת, "דכיון שהוא מותר לישראל חברו לשמרן - אין באמירתו כלום".
- דין התוספות, שמותר לישראל שקיבל עליו שבת, לומר לחברו לעשות עבורו מלאכה - מכיוון שחברו עוד לא קיבל עליו שבת.
- איסור אמירה לגוי הינו סניף של איסור אמירה לישראל. לא יכול להיות שיהיה דבר שמותר לומר לישראל לעשותו ויהיה אסור לאמרו לגוי!

שיטת הר"ן

על ההיתר שהביא הרשב"א בשם התוספות, שמותר לישראל שקיבל על עצמו

1 דהיינו שהגוי נמצא כעת באותו מצב של הישראל שהותר לומר לו.

שבת לומר לחברו שלא קיבל עליו שבת, כתב הר"ן (על הרי"ף, שבת סד ע"ב. ובחידושי הר"ן על הש"ס, קנא ע"א):

ולי נראה דאין הנדון דומה לראיה, דשאני הכא שאם יש שם בורגנין הוא עצמו שומר².

הר"ן סובר שהיתר האמירה נובע מכך שיש לאותו יהודי יכולת בכח לעשות מעשה זה. המעשה, דהיינו שמירת הפירות, איננו מעשה של איסור - אלא כעת יש בעיה צדדית שחלה על מעשה זה והיא יציאה מחוץ לתחום, ובעיה זאת היתה יכולה להיפתר.

לעומת זאת, יהודי שקיבל עליו תוספת שבת ואמר לחברו לעשות לו מלאכה פלונית, הרי אין לו שום יכולת לעשות מעשה זה כעת!

שיטת השולחן ערוך

על דברים אלו כתב הבית יוסף (אורח חיים רסג, ז):

ואיני מבין דבריו, דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת הוא עצמו היה מותר לעשות לו מלאכה.

משמע מהבית יוסף, שכמו שהיה אפשרות שיהיה מותר לאותו יהודי ללכת לתחומו של חברו ע"י בורגנים, כך גם היתה אפשרות לאותו יהודי לא לקבל עליו שבת, ולכן מותר לו לומר לחברו לעשות עבורו מלאכה.

ועל פי דברים אלו כתב בשולחן ערוך (שם):

יש אומרים שמי שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה.

והסביר דבריו במגן אברהם (שם, ל): "דהא אי בעי לא היה מקבל שבת עליו, וכל שיש לו היתר - מותר אמירה".

שיטת הב"ח והט"ז

הב"ח (שם, ג) תמה על פליאת הבית יוסף על הר"ן, שהרי וודאי שאין לדמות בין

2 "ומה הן בורגנין? סוכות שעושין שומרי העיר, ואינו דבר קבוע" (רש"י עירובין כא ע"א, ד"ה אין בורגנין בבבל). ואם יש בורגנין בדרך הכל חשוב כעיר אחת ומותר ללכת לשם (ראה שבת ק"ג ע"ב).

ועוד קשה, דהיכתי שרינן ליה למימר לחבירו, הא קיימא לן "שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא ע"ב) וידו כידו, והרי זה כעושה בעצמו! בפרט לפי מה שכתבו תלמידי רבינו יונה בפ"ד (ברכות כו ע"ד ד"ה רב) דהמקבל תוספת שבת מיתסר מדאורייתא, ע"ש, אם כן מה מועיל צד היתר לאיסורא דאורייתא - דהא מילתא דמיא ממש לאומר לאשה "אקפי לי קטן" נאיש, האסור בהקפת הראש, האומר לאישה, המותרת בכך: הקיפי עברי ראשו של קטן שחייב מלקות... אף שהיא אינה מוזהרת כלל מן התורה בכל תקיף, והיא מותרת לגמרי לעשות זה מדאורייתא משום לאו דבל תקיפו, ואפילו הכי סופג הוא ארבעים משום לאו זה, משום שעשתה בשליחותו ונעשה כעושה בעצמו. והכא נמי לא שנא.

ואף אם תימצי לומר דהכא ליכא אסורא לדידיה אלא מדרבנן, מכל מקום גם השליחות לחבירו ליתסר מדרבנן, כיון דהוה ליה כעושה בעצמו ממש.

שולחן ערוך הרב תירץ שם, שמי שמקבל שבת מקבל עליו רק "איסורים התלויים בגופו, אבל לא התלויים חוץ לגופו". איסורים התלויים חוץ לגופו הינם (לדוגמא) החובה למחות במישהו שעושה בשבילו מלאכה, או דין השליחות שנוצר כאשר אדם אומר לאחר לעשות עבורו מלאכה. ובלשונו של שו"ע הרב:

והוא הדין לענין אמירה, שאין בה משום איסור שליחות, דהיינו מה שעושה בשבילו - שאיסור זה נולד בשעת עשיית מלאכה שעושה בשבילו, שנעשית ידו כידו, ואיסור הבא מאליו הוא והוא אינו עושה שום מעשה בוה, וזה ודאי לא קבל עליו.⁵

5 שו"ע הרב מביא דוגמא זו על מנת להסביר מדוע לא נשתמש כאן בכלל "אין שליח לדבר עבירה". והטענה היא, שלא שייך לומר דבר זה כאשר המשולח אינו בר חיובא. הסברא הפשוטה הינה שבמציאות זו אין למשלח טענת "דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעים?!", משום שבמציאות כזאת אין לשליח שום סתירה בין דברי הרב ודברי התלמיד - הסתירה קיימת רק אצל המשלח!

6 דבר דומה מצאנו גם בלבוש (שם, יז). הלבוש חלק על הרמ"א, שהשווה דין אמירה בערב שבת לדין אמירה במוצאי שבת, וכתב:

אבל לי נראה שאין הנידון דומה לראיה ולא דמי עיולי שבתא לאפוקי שבתא, דבעיולי שבתא הדבר תלוי בנדרו וקיבולו עליו קדושת שבת, ונוכל לומר שזה קבל עליו זה לא קיבל עליו. אבל באפוקי שבתא, שכבר נאסר עליו הכל ביום השבת והוא ממשיך בקדושתו בלילה - כל האיסורים נמשכים עמו, דלא שייך לומר הותרו מקצתן ומקצתן לא הותרו.

אמנם יש הבדל ביניהם, לפי הלבוש האדם לא קיבל על עצמו את עצם איסור האמירה. לעומת זאת, לפי שו"ע הרב אין בעיה באיסור האמירה, כיון שאמירת דבר המותר לחברו מותרת - הבעיה היא משום שליחות, ואת איסורי השליחות, שהינם איסורים התלויים חוץ לגופו, לא קיבל על עצמו.

שני המקרים: את מעשה ההליכה היהודי יכול לעשות גם בשבת הנוכחית, במידה וייבנו שם בורגנים על ידי נוכרים, מה שאין כן היהודי שכבר קיבל עליו שבת, שאין לו שום יכולת בעת לעשות מלאכה! הר"ן לא מחפש אפשרות שעל ידה היה ניתן לצייר מציאות בה היה לאותו יהודי היתר לעשות פעולה זו, הוא מחפש אפשרות בה היהודי יוכל לעשות פעולה זאת עכשיו. תמיהה דומה תמה גם הט"ז (שם, סק"ג).

תמיהתם של הב"ח והט"ז על הבית יוסף היתה בעקבות הבנת הר"ן ברשב"א. אולם לדעתם ההבנה ברשב"א איננה כלל כהבנת הר"ן! לדעתם, כוונתו של הרשב"א הינה לומר שהיתר האמירה לחברו לשמור פירות שבתחומו איננו נובע מכך שאותו מעשה יכול להיות מותר לאומר עצמו, אלא מכך שהמעשה מותר למי שנאמר לו! אין איסור לומר לחברו לעשות דבר המותר, למרות שדבר זה אסור לאומר עצמו וממילא מובן שגם בערב שבת מותר לומר לחבר שלא קיבל עליו שבת לעשות עבורו מלאכה, למרות שלאומר עצמו אין כרגע שום היתר לעשות מלאכה.³

הפרי מגדים על הט"ז הסביר את דבריו, הביא נפקא מינה בין שיטת הט"ז לשיטת הבית יוסף, ולבסוף הקשה מדוע אין בעיה מדין שליחות:

מדבריו הקדושים אנו למדים... שאין איסור אמירה כי אם שאסור לכל ישראל. ואף על גב אמירה לנכרי שבות אף על פי שנכרי עושה בהיתר, הכא כיוון שלישראל חבירו מותר - לא גזרו אמירה בזה.

ולפי זה מותר לכהן לומר דילך ישראל למקום טומאת מת ולהביא לו משם חפציו וכדומה... מה שאין כן לטעם בורגנין! לא הוה היתר.

אלא שיש לראות - נימא "שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא ע"ב), וכל שכן למאן דאמר (שם) היכא דהשליח אינו בר חיובא המשלח חייב! ויש ליישב.

שיטת שולחן ערוך הרב

בשולחן ערוך הרב (או"ח קונטרס אחרון רסג, ח) תמה גם הוא מדוע אין כאן בעיה של שליחות:

3 דעה זו גם מדויקת בדברי הרשב"א: "דכיון שהוא מותר לישראל חברו לשמן - אין באמירתו כלום", הרשב"א לא הדגיש בדבריו את ההיתר של האומר אלא את ההיתר של מי שאומרים לו.

4 היינו דעת הבית יוסף והמגן אברהם שההיתר נובע מכך שהאומר יכול גם הוא לעשות מעשה זה בכה.

סיכום ביניים

למדנו שלוש דעות באחרונים בנוגע להיתר לומר לחברו דבר שאסור לו לעשותו ומותר לחברו:

- א. ט"ז, ב"ח: אין איסור לומר דבר המותר לחברו לעשותו, למרות שלאומר עצמו דבר זה אסור.
- ב. ב"י, מג"א: על מנת שיותר לומר לחברו דבר האסור לאומר, צריך שתהיה מציאות שדבר זה יהיה מותר אף לאומר.
- ג. שו"ע הרב: גם אם האמירה מותרת - צריך לפתור את בעיית השליחות, ובערב שבת מותר - כי לא קיבל על עצמו איסורים התלויים חוץ מגופו.

נפקא מינה לדוגמא (שהובאה בפרי מגדים) היא כהן החפץ שישראל ייכנס ל"מקום טומאת מת ולהביא לו משם חפציו וכדומה":

לפי הט"ז והב"ח אין לכהן בעיה לומר זאת לישראל.

לפי הב"י והמג"א לכאורה ישנה בעיה, כיוון שלכהן אסור להיכנס לבית זה?⁷

לפי שולחן ערוך הרב לכאורה הדבר יהיה אסור מדין שליחות.⁸

לפי הלבוש (הובא בהערה 5) הדבר יהיה אסור, כיוון שכל ההיתר לומר בערב שבת הינו מכיוון שלא קיבל על עצמו את דיני אמירה.

החילוק בין תוספת שבת לבין יום של יום הכיפורים

הרמ"א בחיבורו דרכי משה שואל על דברי הבית יוסף בתמיהתו על הר"ן:

וצריך עיון, מאי שנא ממי שקיבל עליו ב' ימים יום כיפור, שאחרים אסורים לעשות לו מלאכה?

הרמ"א מפנה אותנו לסוף הלכות יום כיפור (סימן תרכד), שם מסופר על חסידי אשכנז שהיו נוהגים לצום את צום יום הכיפורים יומיים. דבר זה היה נהוג בכמה

7 אלא אם כן נמצא מציאות בה אף לכהן מותר להיכנס. ואפשר לומר, שכיוון שיכולים עכשיו להוציא משם את המת, וממילא לכהן יהיה מותר להיכנס - דינו כ"בורגנין" (ועוד, שרשאי הוא להיכנס במגדל).

8 אלא אם כן נחדש ונאמר שהבעיה בשליחות הינה רק כאשר המעשה הינו מעשה איסור בעצמותו, שאז אנו אומרים שידו וכדומה - מה שאין כן בכניסה לבית והיטמאות ממת, שם גם אם נאמר שידו כידו, היד לא עשתה שום מעשה שניתן לומר עליו שהמשלח עבר על איסור. על מנת שהמשלח יעבור על איסור הוא צריך להיות שם בגופו ממש, ודבר זה לא מתרחש בעקבות השליחות.

מקומות בבבל, עקב כך שלא הספיקו להגיע לשם שלוחי בית דין המודיעים מתי חל ראש חודש תשרי. ומובא בבית יוסף שם בשם מהר"ם מרוטנבורג, שאם חל י' בתשרי ביום חמישי, כך שהיום השני שלהם הינו יום שישי, ומשום כך אין ביכולתם להכין אוכל לשבת - אסור להם להקנות את קמחם לאחרים שיכינו בשבילם, ומותר להם לאכול בשבת רק ממי שידוע שלא בישל במיוחד בשבילם?⁹

ושואל הרמ"א על כך, מדוע שיהיה אסור לאחרים לעשות מלאכה עבור ישראל זה, הרי להם מותרת עשיית המלאכה! מה ההבדל בין ישראל שלא קיבל עליו שבת עדיין, ועל כן מותר בעשיית מלאכה. לישראל שלא נוהג מנהג מסויים, ועל כן מותר בעשיית מלאכה!?

הרמ"א עונה על כך:

ואפשר לחלק, דשאני התם דראוי לעשות ב' ימים יום כיפור משום ספיקא דיומא, מה שאין כן בתוספת שבת.

הרמ"א מסביר שיש חילוק בין שני ההיתרים. ההיתר לעשות מלאכה לפני כניסת שבת למי שעוד לא קיבל עליו שבת הינו היתר גורף אשר אין עליו עוררין. לעומת זאת, דינו של היום שאחר יום הכיפורים אינו כה מוחלט, ואף ראוי לעשותו כיום כיפור "משום ספיקא דיומא". וודאי שמי שנוהג כך סובר שיום זה הינו ספק יום כיפור, ומבחינתו היה ראוי כי כל ישראל ינהגו יום זה כיום כיפור, וכיצד הוא יכול ליהנות ממלאכה שנעשתה בשבילו על ידי ספק חילול יום כיפור לשיטתו?!

אמירת בן חו"ל לבן ארץ ישראל ביום טוב שני

מקרה דומה, אך שונה, הינו בן חו"ל הנמצא בארץ ישראל ומבקש מבן ארץ ישראל לעשות עבורו מלאכה ביו"ט שני. בשאלה זו עסקו גדולי הפוסקים מלפני שלוש מאות שנה, כשהתחילה מציאות זו להיות קיימת.

בברכי יוסף (או"ח תצו, ד) הביא את מחלוקת הפוסקים בנושא:

בן חוץ לארץ שעומד בארץ ישראל, כתב מהריק"ש בהגהותיו ובתשובותיו כתב יד סי' צ'¹⁰, דמותר לומר לבן ארץ ישראל שיעשה לו מלאכה ביום טוב

9 ומשמע שם מדברי המהר"ם, שאם הוא אומר ליהודי שלא נוהג יומיים לעשות בשבילו, זה איסור של לפני עיוור! עיי"ש.

10 דברי רבי יעקב קאשטרו (שהיה רב במצרים בומן הבית יוסף) נדפס בערך לחם (או"ח תצו) ובשו"ת אהלי יעקב (סי' צ').

שני¹¹.

אבל הרב מהר"ר יעקב פאראגי מְהַמָּה בתשובותיו כתב יד סי' ע"י¹² והרב מהר"ר יעקב מולכו בתשובותיו כתב יד סי' ס"ה, דחו דבריו והסכימו לאסור. ועיין מה שכתב מוריניו הרב זרע אברהם, אורח חיים סי' ט'¹³.

על פי דברים אלו פסק בספר פאת השולחן (הלכות ארץ ישראל ב, טו) לאיסור:

בן חו"ל שעומד בארץ ישראל, אסור לומר לבן ארץ ישראל שיעשה לו מלאכה ביום טוב שני (מהרי"פ ומהרי"ם וברכ"י).

שורש המחלוקת

השאלה היא מהו שורש המחלוקת שבין מהריק"ש למהר"י פאראגי ומהר"י מולכו. ניתן לומר כמה כיוונים:

א. הבנת הגזירה על יום טוב שני

מחלוקתם תלויה בהסתכלות על גזירת יום טוב שני¹⁴. וממילא, האם מקרה זה דומה לדין הרמ"א בנוהג שני ימי כיפור, או אינו דומה.

ניתן לומר שהגזירה על בני חו"ל לנהוג יומיים, הינה שכביכול עדיין מסופק אצלם האם היום הזה הינו קודש או חול. במידה ונאמר כך, ממילא מבחינת הבן-חו"ל

11 בתשובות גינת וורדים (כלל ד, טו-טז) הביא את המהריק"ש, ושם משמע שדברי מהריק"ש נאמרו לעניין בן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל (שהרי דין לעניין עשיית מלאכה בצנעא ביר"ט שני, עיי"ש), והברכי יוסף למד מכך שאותה מחלוקת קיימת גם בבן חו"ל הנמצא בא"י. ויש לבעל דין לחלוק ולומר שכל המחלוקת נאמרה רק בבן א"י הנמצא בחו"ל, שם אין ביכולתו של הבן-חו"ל להחליט שהוא מקבל עליו את הדינים של ארץ ישראל - מה שאין כן בבן חו"ל הנמצא בארץ ישראל, שם ישנם דעות רבות הסוברות שהוא יכול להחליט כעת שהינו בן א"י ומלאכה זו תהיה מותרת לו בעצמו, ואכמ"ל.

12 נדפס בשו"ת מהרי"ף סי' ע.

13 שם האריך בנושא והעלה להקל.

14 להבנת הנושא נקדים את שתי ההבנות על מהותו של יו"ט שני: רבי זירא סבר שבמקומות שלא הגיעו שלוחי ב"ד (ועשו שני ימים מחמת ספק), חכמים תקנו שיעשו שני ימים בתורת ודאי, ואפילו אם לא יהיה להם ספק. לשיתנו, שני הימים נחשבים כיום אחד ארוך. אביי סבר שבני הגלויות החמירו עליהם מספק, וגם עכשיו, כשאנו הולכים לפי לוח וכולם יודעים את קביעת החדש - חכמים הנהיגו להמשיך לעשות שני ימים טובים, שמא יקרה מקרה שבגללו לא ידעו ויבואו לידי קלקול (ראה ביצה ד ע"ב). הרמב"ם פסק שכיום אין שום ספק בקביעות החגים, "אבל תקנת חכמים היא שזוהרו במנהג אבותיהם שבידיהם" (הלכות קידוש החדש ה, ה).

גם בן א"י היה אמור להחמיר, רק שיש לו מנהג אחר. אם כן, מקרה זה דומה ממש לנהוג של יום כיפור יומיים, ויהיה אסור לבן חו"ל לומר לבן א"י לעשות עבורו מלאכה מדין לפני עיוור.

אפשרות אחרת, שנאמר שהגזירה הינה רק דלמא אתי לקלקולי, למרות שידוע להם שבימינו יום זה הינו יום חול מדינא לגמרי. אם כן, מבחינת הבן-חו"ל וודאי שלבן א"י מותר לעשות מלאכה, ואין שום סיבה שהוא היה אמור להחמיר, ולכן מותר לו גם לבקש ממנו לעשות עבורו מלאכה.

הסבר זה של המחלוקת הובא מסברה על ידי הגרש"ז אוירבך (מנחת שלמה קמא יט, א), וכך כתב:

אך בהא גופא הוא דמספקינן, אם נקבע על בני חו"ל גם היום אפילו כשהם בא"י כאילו הוא באמת ספק אצלם אם היום קודש או חול, אז יתכן לומר שהבן חו"ל אין לו להתחשב כלל בזה שלא גזרו לנהוג יו"ט על בני א"י, כיון דעל כל פנים לדידיה הרי זה חשיב כדין של ספק יו"ט אף על גב שהווא בא"י, ואין האורח צריך להתחשב בזה שהבן א"י אומר ברי לי שהיום חול. מה שאין כן אי אמרינן שגם הבן חו"ל יודע ודאי שהוא יום חול, אלא דאף על פי שהוא חול הצריכו חכמים לנהוג בו כמו ביום טוב משום גזירה דלמא אתי לקלקולי - דלפי זה מסתבר דכיון שעל בני א"י לא גזרו לחוש, להכי דשפיר מותר לומר לו לעשות מלאכה עבורו.

הגרש"ז מדגיש שכל העמדת המחלוקת באופן הזה הינה מסברתו, וכותב:

אך זאת למודעי, כי אנכי בעניי לא ידעתי אז מכל המשא ומתן שיש בזה, וכמו שכתבתי קודם שרק מסברא אמרתי כך. אבל כעת, אחרי ראותי כל אלה אין אני מעלה כלל על דעתי העניה להכריע, וכל מה שאמרתי הוא רק ללמד זכות על רבים הנוהגים בזה להקל.

ב. ויכוח במישור ה"דרבנן" - שאלת האמירה ליהודי

אפשרות שניה, שמחלוקתם איננה כלל במישור של איסור דאורייתא (לפני עיוור), אלא רק במישור של איסור דרבנן (אמירה ליהודי). זוהי אותה מחלוקת של הב"י והמג"א מול הב"ח והט"ז לעניין הסבר הדין שהובא ברשב"א. היינו, האם ההיתר לומר לחברו כאשר הדבר אסור לו הינו משום שגם לאומר הדבר יכול להיות

לכאורה היה נראה לאסור ממאי דתניא... "כללו של דבר: כל שהוא עושה - אומר לגוי ועושה, וכל שאינו עושה - אינו אומר לגוי ועושה"... אמנם כי מעיינת בה שפיר ליתא, דדוקא בגוי גזרו באמירה משום שבות, אבל לא בישראל, דאין שבות אמירה בישראל... ועוד יש להביא ראיה ממה שכתב הרשב"א, שישראל שקבל שבת קודם שחשיכה מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה.

ואין לדחות ממאי דכתב הרמב"ם [שבת כז, י] דכל הדברים שהם משום שבות לא גזרו עליהם בין השמשות¹⁶, ואם כן, שאני התם שגם לגוי מותר לומר לו אז שיעשה לו מלאכה כל שלא נכנס שבת באמת, אבל ביו"ט שני שאסור לומר לגוי לעשות לו מלאכה האסורה לאומר יהיה אסור לומר לבן א"י שיעשה. ליתא, דבין השמשות איסורו מן הספק, ומשום הכי שרי לומר לגוי בשעת הדחק שיעשה לו מלאכה אז. אבל מי שקיבל עליו שבת, שחל עליו שבת לגמרי מפני קבלתו ועם כל זה התרנו שיאמר לישראל חבירו שיעשה לו מלאכה, ממנו יש ללמוד לבן חו"ל שחל עליו האסור מפני מנהגו וקבלתו לעשות יו"ט שני שהוא מותר לבן א"י חבירו שלא נהג יו"ט שני לעשות לו כל מלאכה שירצה בצנעא... ואם כן, אין שום נדנוד איסור לבן חו"ל אם יאמר לבן א"י לעשות לו מלאכה ביו"ט שני בצנעא.

דברי המהריק"ש הללו תמוהים מאוד. נראה כאילו הוא התעלם מהמשך הדברים המפורשים ברשב"א. שהרי הרשב"א שם כתב במפורש:

ודוקא לישראל חברו מותר, ואף על פי שהוא אינו יכול לעשות, אבל לגוי - אסור לומר לו: "שמור לי פירותי שהוא חוץ לתחומי", ד"כל דבר שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה".

ומסתברא באומר לו לגוי "לך ושמור לי פירותי שבמקום פלוני", אבל אם הגוי כבר באותו תחום כל שכן שהוא מותר לומר לגוי, דלא אמרו "כל שאינו עושה אינו אומר לגוי" להחמיר עליו יותר מישראל חבירו.

הרשב"א מבין מפורשות שלא ייתכן שנחמיר באמירה לגוי יותר מאמירה לישראל. לא קיים מצב בו יהיה מותר לומר לישראל ואסור לומר לגוי.

מותר (ב"י ומג"א), או משום שאין כלל איסור לומר לחברו לעשות דבר המותר לו, למרות שדבר זה אסור לאומר (ב"ח וט"ז).

המהריק"ש סובר כב"ח וט"ז, ולכן התיר את האמירה - שהרי לבן ארץ ישראל זה מותר. ומהרי" פראגי ומהר"י מולכו סוברים כמג"א וכב"י, ולכן אסרו את האמירה - שהרי כאן אין מציאות שיהיה מותר לבן חו"ל לעשות מלאכה זו.

אמנם, עדיין צריך להבין מדוע לדעת המתירים, נשתנה דין זה מהדין המפורש שהביא הרמ"א על מי שקיבל עליו את יום הכיפורים כשני ימים. הרי גם שם המעשה מותר למי שנהג יום אחד, ובכל זאת אסרו לנוהג יומיים ליהנות ממעשים שנעשו עבורו באותו יום, וקל וחומר לבקש ישירות שיעשו עבורו מעשי איסור - ומוכח מכאן שהבעיה איננה רק עצם האמירה, אלא משהו הרבה יותר שורשי, והוא איסור לפני עיוור. אם כן, להיכן הלך איסור זה?

לכאורה, אין לדמות זאת למי שקיבל עליו שבת, שהרי החלוקה שהביא הרמ"א בין קבלת שבת למנהג של יומיים יום הכיפורים ("דשאני התם דראוי לעשות ב' ימים יום כיפור משום ספיקא דיומא") קיימת גם כאן¹⁵.

וצריך לומר שהדין שהובא על הנוהג יומיים את יום הכיפורים מדבר בשני יהודים הנמצאים בחו"ל - היהודי המחמיר סובר שגם היהודי השני היה צריך להחמיר, ועל כן שייך כאן איסור לפני עיוור. מה שאין כן במחלוקת מהריק"ש ומהר"י פראגי, עוסקת ביהודי מארץ ישראל וביהודי מחו"ל - כאן ודאי ליהודי מחו"ל שהיהודי מארץ ישראל לא צריך להחמיר על עצמו, ועל כן אין בעיה של לפני עיוור (כמו במקרה של הנוהג יומיים יום כיפור), וכל השאלה היא האם מותר לומר לחברו דבר שלאומר אסור לעשותו.

ג. מחלוקת האם קיים איסור אמירה ליהודי

אמנם מדברי המהריק"ש עצמו משמע שהיתרו נובע מסיבה שלישית - לדעתו אין כלל איסור באמירה ליהודי! וכך כתב שם:

שאלת ממני ידיד נפשי אם מותר לישראל בן חו"ל לומר לישראל בן א"י לעשות לו מלאכה ביו"ט שני כדינו בצנעא...

16 "כל הדברים שהן אסורין משום שבות - לא גזרו עליהן בין השמשות... והוא שיהיה שם דבר מצוה או דוחק... אבל אם לא היה שם דוחק ולא דבר מצוה - אסור".

15 שהרי אותו ספק גרם לצום את צום יום הכיפורים יומיים גרם לכך שינהגו יום טוב שני בחו"ל, רק שביום הכיפורים רבים הקלו בכך מכיוון שאין ביכולתם לצום יומיים.

ואולי ניתן לומר שכלל לא ראה את דברי הרשב"א במקורם אלא רק את הציטוט שהובא בבית יוסף, ושם באמת לא הובאו המשך דבריו של הרשב"א.

רבי אברהם יצחקי (שהיה אב"ד בירושלים) מאריך בשו"ת זרע אברהם (אוי"ח ט) להחזיק בשיטתו של המהריק"ש. השאלה שם עוסקת בבני חו"ל הבאים לארץ ישראל בשלוש הרגלים (מעין עליה לרגל) ונשארים שם ביו"ט שני שלהם. ו"נסתפקו אם מותר להם לומר לבני א"י לעשות להם צרכיהם ולהכין צידה לדרכם".

בתוך דבריו הוא מביא את דברי הרשב"א במלואם, וכותב:

הגם הלום ראיתי לשון הרשב"א בשיטות שנדפסו מחדש, שכתב וזו לשונו: "וכתבו בתוספות, דמהא שמעינן דישאל שקיבל עליו שבת קודם שחשיכה מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה פלונית, הואיל והיא נעשית בהיתר לעושה אותה. ודוקא לישראל חברו מותר, ואף על פי שהוא אינו יכול לעשות, אבל לגוי - אסור לומר לו: "שמור לי פירותי שהוא חוץ לתחומי", ד'כל דבר שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה' (מועד קטן יב ע"א). ומסתברא באומר לו לגוי: "לך ושמור לי פירותי שבמקום פלוני", אבל אם הגוי כבר באותו תחום - כל שכן שהוא מותר לומר לגוי, דלא אמרו 'כל שאינו עושה אינו אומר לגוי' להחמיר עליו יותר מישראל חבירו". עד כאן לשונו... ולהיות שאין הספר מצוי ביד כל אדם העתקתי לשונו אות באות.

היינו חושבים שכעת, ודאי שהוא לא יוכל להצדיק את המהריק"ש, אולם הוא כותב:

הרי לך להדיא שכתב רבינו בשם בעלי התוספות דסברי דאף על גב דלגוי אסור למימר ליה "שמור לי פירות שבתחומך", לישראל שרי ומותר לומר לעשות לו, כיוון דאין לשני העושה המלאכה שום איסור בעשיית המלאכה. נמצא דמוכרחין אנו לומר שיש חילוק בין אמירה לגוי לאמירה לישראל חבירו משום דאין שבות לישראל.

נראה שהוא הבין את דברי הרשב"א על התוספות "ומסתברא באומר לו לגוי לך ושמור לי פירותי שבמקום פלוני, אבל אם הגוי כבר באותו תחום כל שכן שהוא מותר לומר לגוי, דלא אמרו 'כל שאינו עושה אינו אומר לגוי' להחמיר עליו יותר מישראל חבירו", שהוא לא בא להסביר את התוספות אלא לחלוק עליהם! דהיינו, שלפי הרשב"א אין חילוק בין אמירה לגוי לבין אמירה לישראל, אולם לפי התוספות ודאי שיש חילוק, ואמירה לישראל קלה יותר מאמירה לגוי! דברים

אלו נראים תמוהים מאוד. כיצד הזרע אברהם ראה שהרשב"א בא לחלוק על התוספות? נראה די בבירור שהוא מסביר את דינם של התוספות, שלא נחשוב שאמירה ליהודי תהיה קלה יותר מאמירה לגוי, אלא שאם הגוי נמצא באותו מצב של היהודי, אז ודאי שמותר לומר לו.

יוצא מכך, שאם נאמר כי לא ייתכן שאמירה לגוי תהיה חמורה מאמירה ליהודי, אין סיבה להתיר את האמירה של בן חו"ל לבן א"י.

אולם עדיין ניתן להקל ולומר שהאמירה תהיה מותרת, אך לא מדין שאין אמירה לישראל, אלא מדימוי מקרה זה למקרה של ישראל שקיבל עליו שבת. ניתן לומר שכמו שהותר לישראל שקיבל עליו שבת לומר לישראל אחר לעשות מלאכה, כך גם יהיה מותר לישראל בן חו"ל לומר לישראל בן א"י לעשות מלאכה. ואין זה דומה למקרה של הנוהג שני ימי צום ביום הכיפורים, מכיוון ששם הוא נהנה ממעשה של בן חו"ל אחר (ולשיטתו גם לאותו בן חו"ל אסור לעשות מלאכה), מה שאין כן דיונו, בו בן חו"ל רוצה ליהנות ממעשה של בן א"י (וודאי לו שלאותו בן א"י מותר לעשות מלאכה כעת).

אולם נצטרך לבדוק דבר זה לפי טעמי הפוסקים בדין האמירה שהותרה בערב שבת.

1. לפי דברי הב"ח והט"ז, שהיתר האמירה הינו מכיוון שאין איסור לומר ליהודי לעשות דבר המותר לו - למרות שהדבר אסור לאומר. ממילא, גם כאן אין על יהודי בן חו"ל איסור לומר ליהודי בן א"י לעשות מלאכה - מכיוון שהמלאכה מותרת לו.

2. לפי דברי הב"י והמג"א, שההיתר מסתמך על כך שגם לאותו יהודי אומר הדבר היה יכול להיות מותר, יש כאן מקום להחמיר, מכיוון שלכאורה הדבר איננו מותר לבן חו"ל בשום מציאות שהיא. אולם ניתן לחלק בין מציאות שהבן א"י נמצא בחו"ל לבין מציאות שהבן חו"ל נמצא בא"י. במציאות הראשונה באמת אין לבן חו"ל יכולת שהדבר יהיה מותר לו כעת, אולם באפשרות השנייה ישנן הרבה דעות הסוברות שבן חו"ל הנמצא בא"י ומחליט אפילו באמצע החג להיחפף לבן א"י הרשות בידו, וכבר לא צריך לנהוג יומיים. אם כן, לדעות אלו יש גם לבן חו"ל אפשרות שהדבר יהיה מותר לו. ועל כן, גם לפי הב"י והמג"א האמירה תהיה

מותרת¹⁷.

3. לדעת שו"ע הרב שהוסיף את הבעיה של שליחות, כאן לכאורה גם קיימת בעיה זו, ועל כן האמירה תהיה אסורה¹⁸.

האם יש חשש 'לפני עיוור' כאשר הדבר מותר לשני מן הדין

חידושו של הגרש"ז אוירבך הוא בכך שמטה את המחלוקת של מהריק"ש מול מהר"י פראג"י ומהר"י מולכו מאפיק של איסורי דרבנן (אמירה ליהודי, שליחות) לאפיק של איסור דאורייתא¹⁹ (לפני עיוור). כפי שראינו וודאי שמהריק"ש בעצמו לא הבין כך את היתרו, ואיך שנראה מדברי הגרש"ז גם הוא בסופו של דבר לא נוקט כסברתו, שהרי כתב: "אך זאת למודעי, כי אנכי בעניי לא ידעתי אז מכל המשא ומתן שיש בזה, וכמו שכתבתי קודם, שרק מסברא אמרתי כך. אבל כעת, אחרי ראותי כל אלה אין אני מעלה כלל על דעתי העניה להכריע". אולם השאלה היא, מדוע באמת לא חששו כל האחרונים לדין לפני עיוור? כיצד כל הדין עוסק רק בבעיות של דרבנן (אמירה ליהודי) ולא עוסק כלל באיסור דאורייתא?

ונראה ברור בדעתם שאין שייכות לומר לפני עיוור כאשר הדבר מותר לישראל לעשותו **מדינא**. לא מיבעיא על פי איך שהציג הגרש"ז את סברת המתירים, אלא אפילו לסברת האוסרים לדעתו. שהרי גם אם נאמר שיו"ט שני נגזר על בני חו"ל בעקבות ספק אמיתי, ולא רק שמא ישתכח הדבר, ודאי שספק זה לא היה ולא יהיה קיים בארץ ישראל. לכן, כלל לא ניתן לומר את דברי הגרש"ז "אם נקבע על בני חו"ל גם היום אפילו כשהם בא"י כאילו הוא באמת ספק אצלם אם היום קודש או חול, אז יתכן לומר שהבן חו"ל אין לו להתחשב כלל בזה שלא גזרו לנהוג יו"ט על בני א"י, כיון דעל כל פנים, לדידיה הרי זה חשיב כדין של ספק יו"ט אף על גב שהוא בא"י, ואין האורח [הבן חו"ל] צריך להתחשב בזה שהבן א"י אומר ברי לי

17 ועיין באגרות משה (אורח חיים ג, עג) שדחה סברה זו וכתב: "ומה שיש לו היתר שהרי יכול להחליט שלא לחזור לחו"ל, שגם הוא יהיה מותר במלאכה דיו"ט שני כדין הבן א"י, מסתבר שאין להחשיב כיש לו היתר, דהא רוב אלו שדעתן לחזור מוכרחין לחזור, שלא מיתדר להו בא"י מפני שפרנסתם בחו"ל וכדומה מהרבה ענינים, ולא דמי לקבלת שבת בזמן מוקדם שתלוי ברצונו לבד ואין שום דבר המכריחו לקבל שבת בהקדם".

18 ועיין עוד בשאלה זו בגינת וורדים (כ"ל ד, טו-טז), מנחת יצחק (ו, לד), דובב מישרים (ג, פג) ואגרות משה (ג, עג). ועיי"ש בסימן עא, ולכאורה סתן אהרדי. ועיין בחלק ד סימנים קה וקו שעמד על הסתירה בדבריו (ותירצה).

19 ובאמת, יש לעיין עוד על דברי הגרש"ז - הגם שהסביר בטוב טעם למה לדעת המתירים אין איסור דאורייתא, לא נגע כלל להסביר מדוע אין כאן את הבעייתיות של איסורי דרבנן.

שהיום חול" - שהרי בוודאי שהוא צריך להתחשב בכך לעניין לפני עיוור! לא יתכן לומר שאני מחטיא מישהו בלפני עיוור כאשר גם אני חושב שהדבר מותר **מדינא** לאותו אחד, ולא רק בגלל שהוא **מיקל**. ונראה שגם הגרש"ז לא ממש מסכים עם סברה זו, שהרי אמר אותה בדרך של "ייתכן לומר".

אמירה ליהודי בדבר שפוסק באוסרים וחברו פוסק כמתירים

שאלה נוספת היא מה הדין כאשר ישנה מחלוקת בנושא מסויים, אחד מחמיר ואחד מיקל - האם למחמיר מותר לבקש מהמיקל שיעשה עבורו דבר זה? הגרש"ז אויערבך עסק בנושא זה לעניין קניית פירות שביעית שנעשה בהם היתר מכירה על ידי מי שסובר שפירות אלו קדושים בקדושת שביעית, וכעת הוא מוסר דמי שביעית למוכר. וכך כתב:

וטעמא דאמרן שמותר לקנות מהם פירות שביעית ולאכלם בקדושה, הוא כמבואר במבי"ט ח"א סי' כ"א דסובר שחייבים לנהוג קדושת שביעית גם בשל נכרים - ומכל מקום כתב דאף שלכאורה נראה שהנוהרים לאכול בקדושה אסור להם לקנות או למכור פירות שביעית למי שאינו נוהר, אולם לאחר דקדוק יפה נראה שמותר לקנות מהם ולא יחושו למה שהם מוסרים להם דמי שביעית. גם מותר למסור להם מעט פירות שביעית שלא במדה ולא יחושו לזה שלא יאכלום בקדושה, **כיון שהדבר להם היתר, שסומכים על המורים להם היתר, ולא נדון אותם כעוברים שלא ליתן להם דבר שנראה להם היתר**. עד כאן תורף דבריו. הרי מבואר דלא חייש כלל לזה שהלוקח מבקש את המוכר לשקול וגם מכשיל אותו באיסור סחורה שיש רק על המוכר... וגם מוסר דמי שביעית לחשוד. והכא נמי גם כאן בנדון דידן.

גם הכתב סופר בחלק יורה דעה סי' ע"ז, אף על גב שלא ידע כלל מהמבי"ט כיון לדבריו, ועוד הוסיף עליהם כמה ראיות. וכתב **דמי שנוהג איסור באיזה דבר מסברא דנפשיה או מפני שאוחז בשיטת האוסרים, מותר לו ליתן משלו למי שנוהג היתר ואין בזה משום לפני עור ולא משום מסייע ידי עוברי עבירה, כיון שגם חברו יודע שיש אוסרים אלא שהוא נוהג כהמתירים. וגם אסיק דאפילו בכהאי גוונא שהנותן סובר שהוא ודאי אסור ולפי דעתו מי שמתיר אינו אלא טועה - אפילו הכי שרי**. ואף על גב שמביא מהשער המלך שכתב בפ"ז מאישות הי"ב דמי שמחמיר לא לעשן ביו"ט אסור לספות למי שמתיר משום לפני עור, עיין שם שדוחה ראיתו. ומבואר מהכתב סופר שמתיר גם באיסור תורה (שו"ת מנחת שלמה א, מד).

אם כן, בין מי שמחמיר לצום יומיים ובין מי שמיקל, שניהם סוברים שמדינא היה צריך לצום יומיים. ועל כן, במקרה זה אין למחמיר רשות לומר למיקל לעשות בשבילו מלאכה, משום שהוא גורם לו לעשות מלאכה ביום שמדינא היה צריך להיות 'יום כיפור' אפילו לשיטתו!²¹

החילוק שבין דברי המבי"ט לדברי הכת"ס מובא במפורש בדעתו להלכה של רש"ז. בתשובה לשאלה בספר מאור השבת (ח"א עמ' תסג) האם מותר למי שנוהג כשו"ע ומחמיר בבישול בלח כאשר התבשיל ירד מיד סולדת', לומר למי שנוהג כרמ"א להניח עבורו על הפלטה תבשיל זה, כתב כך:

כבר העליתי בספר מאורי האש, שאם המחמיר שלא לעשן ביום טוב סובר מכח הכרעתו שאסור הדבר, מסתבר שצריך גם כן לחשוש לאיסור לפני עיוור. אבל אם מחמיר על עצמו רק מפני מנהג אבותיו ורבותיו, בכהאי גוונא אין לחוש לאיסור לפני עיוור, שהרי הוא יודע שחבירו אינו צריך להחמיר כמותו וכל אחד נוהג כמנהג אבותיו. והוא הדין לנידון דידן, שהספרדי שנוהג להחמיר כמנהג אבותיו רשאי לומר לאשכנזי להקל כפי שהוא נוהג להקל כדעת רבותיו.

רואים אם כן, שרש"ז מחלק במפורש בדין 'לפני עיוור' בין הדין שהביא המבי"ט, ובו פסק להקל, לבין החידוש הנוסף של הכת"ס, שבו לא פסק כמותו.

בחזון עובדיה על הלכות שבת (ח"ד עמ' שצז-תא²²) דן גם הוא בשאלה זו. בתחילה כתב, שלכאורה, הואיל ו"קיבלנו עלינו הוראות מרן" נעשה הדבר עלינו כאיסור גמור, ודמי לדין של הנוהג שני ימי כיפור, שאסור לו לומר לנוהג היתר לעשות עבורו מלאכה, כיוון שעובר על לפני עיוור. הרב עובדיה יוסף דן שם ארוכות האם אומרים במקרה זה לפני עיוור, ונראה שלא מקבל את פסיקת הגרש"ז בדין לפני

רש"ז מביא שני פוסקים חשובים מאוד שעסקו בשאלה זו והעלו לקולא: המבי"ט והכת"ס. נראה מדבריו שהכת"ס מחדש יותר בדין זה. המבי"ט דיבר על מחמירים שיכולים לתת למקילים "כיון שהדבר להם היתר, שסומכים על המורים להם היתר". והיינו, שמדובר על יהודי שנוהג איסור מכיוון שסומך להלכה כדעה המחמירה, ונותן ליהודי שנוהג היתר מכיוון שסומך להלכה כדעה המקילה. שני היהודים הללו לא עסקו בסוגיה והכריעו מכוחם אלא רק סומכים על הפוסקים שכמותם הם נוהגים.

הכת"ס הוסיף שאפילו "בכהאי גוונא שהנותן סובר שהוא ודאי אסור, ולפי דעתו מי שמתיר אינו אלא טועה - אפילו הכי שרי". זאת אומרת, שמדובר על יהודי שלמד להלכה את הסוגיה וסובר שמי שמתיר הינו טועה לגמרי בהלכה זו ואין כלל אפשרות לסמוך על המקילים - ואפילו במקרה זה אין דין לפני עיוור.

ההבדל שבין שני המקרים מבואר בדברי הכת"ס בעצמו, שהרי במקרה הראשון הסביר את ההיתר ש"אין בזה משום לפני עור ולא משום מסייע ידי עוברי עבירה, כיון שגם חברו יודע שיש אוסרים אלא שהוא נוהג כהמתירים". והיינו, שההיתר נובע מכך שהאוסר סובר שיש מקום בהלכה גם למקילים. במקרה השני האוסר סובר שכלל אין מקום בהלכה למתירים, הוא למד את הסוגיה וברור לו שהעניין אסור - למרות זאת מתיר הכת"ס גם במקרה זה.

לפי הכת"ס צריך להבין מדוע נאסר למי שנוהג יומיים יום כיפור לבקש ממי שנוהג יום אחד שיבשל בשבילו. לפי המבי"ט היה ניתן לתרץ שהאוסר סובר שאין מקום כלל למתירים, אולם לפי הכת"ס, הרי גם במקרה זה הותרה האמירה!

אפשר לחדש ולומר שבדין של יום כיפור הספק הינו אמיתי. סברת המקילים שם אינה מפני שסוברים כי יש להקל בספק זה, אלא מפני שאין ביכולת הפיזית של האנשים לצום יומיים. כמו שכתב הבית יוסף (או"ח תרכד, ה):

וכתבו עוד ההגהות²⁰: מה שלא נהגו כל ישראל לעשות שני ימים יום הכפורים כשאר יום טוב זהו מפני הסכנה, כדאמרינן בירושלמי במסכת חלה פרק קמא (סוף ה"א נד ע"א): "תמן חשין דצומא רבא תרין יומין, אמר רב חסדא: אתם מכניסין עצמכם בספק סכנה. אבוה דשמואל הוה חש על גרמיה וצם תרי יומין ואיפסיק ליה חד מעי ומית".

21 אם היום השני הוא 'דחוייה', כלומר שמאונס לא צמים, מדוע מותר למקילים לעשות מלאכה? בחזון עובדיה (יום טוב, עמ' קט-קיא) מובאים שני תירוצים: הראשון, שמדאורייתא אין לחשוש כי הולכים אחר רוב שנים, ודין יו"ט שני של גלויות הוא מדרבנן, וביום הכיפורים לא גזרו (וכמו שהחשיבו אותו היום חול לענין קבורת המת). והשני, משום פיקוח נפש, שהתירו חכמים גם עשיית מלאכה כדי שלא יבואו לצום (אך התירון השני דחוק, שלא שמענו שמותר לחולה לעשות מלאכה ביום הכיפורים שמא יבוא לצום).

22 דבר דומה בחז"ע על הלכות יום טוב (עמ' מה), האם מי שמחמיר לא לעשן ביו"ט יכול להושיט סיגריה לנוהג כמתירים.

דרבנן לקולא". ודומה הדבר לאדם שברור לו מכח הכרעתו שהדבר אסור, ולכן לשיטתו דבר זה היה אמור להיות אסור לכל העולם - על כן, אסור לו לבקש ממי שנוהג היתר בדבר לעשות עבורו דבר זה.

מה שאין כן אדם שבא לשאול את הרב. אותו אדם לא משתמש בכח הכרעתו, אלא רק בא לברר כיצד עליו לנהוג. על כן, אפילו הרב האוסר צריך לומר לו את הסברא המתירה, כיוון ש"בדרבנן הלך אחר המיקל". ודומה לאדם הנוהג איסור בדבר מסויים מכיוון שהולך בשיטת הרבנים האוסרים זאת, שמותר לו לבקש ממי שנוהג היתר בדבר לעשות עבורו דבר זה, מכיוון שגם לשיטתו יש מקום לדעות המתירות.

החידוש העצום לפי הרש"ז הינו שאסור לרב לפסוק הלכה לחומרא בדרבנן כאשר יודע שישנם רבנים המתירים זאת, אלא אם כן אותו רב מקדים לפני דבריו ואומר "אני אומר לך רק כיצד אני נוהג, אולם להלכה יש דעות המתירות, ולכאורה מצד הדין אתה צריך לפסוק כמותם". לפי דבריו יש לעיין כיצד מותר לכתוב בספרי הלכה פסיקות מחמירות בדיני דרבנן.

עיוור²³.

אולם לאחר מכן כותב שנראה להקל, כיוון "שאף על פי שקיבלנו עלינו הוראות מרן אין קבלה זו עושה דעת מרן כוודאי איסור אלא ספק איסור", ועל פי זה כתב להקל, מכיוון שאין דין לפני עיוור בספק איסור²⁴.

בשולי הדברים

בתשובה שבמנחת שלמה שהובאה לעיל כתב הגרש"ז חידוש עצום:

וחושבני שהבא לשאול משני חכמים ואחד אוסר ואחד מתיר, כיון דכלל הוא דבשל סופרים הלך אחר המיקל, כמו שכתוב בגמרא ע"ז דף ז' ע"א, מסתבר שאף אם האוסר עומד וצווח ככרוכיא על המתיר שהוא טועה, מכל מקום, אם גם המתיר הוא חכם שהגיע להוראה, נראה שאם לאחר גמר הויכוח בין האוסר והמתיר, יחזור שוב השואל וישאל אותם איך עלי להתנהג, מסתבר שגם האוסר צריך לומר לו האי כללא שבדרבנן הלך אחר המיקל.

על חידוש זה יש לשאול, לפי זה, מדוע לא אמר הגרש"ז שגם אותו רב עצמו צריך להקל מכיוון שיש לנו כלל ש"בדרבנן הלך אחר המיקל"?

וצריך לומר שהגרש"ז נוקט כאן את אותו חילוק שנקט בלפני עיוור, בין אדם שברור לו מכח הכרעתו שהדבר אסור לבין אדם שרק נוהג איסור בדבר מכיוון שהולך בשיטת הרבנים שאוסרים זאת. רב שברור לו כי הדבר אסור, אין אצלו כלל ספק - לדעתו כולם צריכים לאסור מקרה זה, ולכן אין לו כלל שייכות לדין "ספק

23 בתוך דבריו שם מביא את הצינור אליעזר (חלק יח, סי' לב אות ד) שאוסר לבן ספרד לבקש מבן אשכנז שניח עבורו את הקדירה, וניתן להבין מדבריו שאיסור זה נובע מדין לפני עיוור, והיינו שהצינור נחלק על רש"ז בנושא זה. אולם המעיין בשו"ת צי"א רואה שלא דן כלל בדין לפני עיוור אלא רק באיסור אמירה. וכן נראה שנוקט בדעת כל האוסרים על בן חו"ל לומר לבן א"י לעשות מלאכה, שסברתם היא שהדבר אסור מדין לפני עיוור. וכמו שראינו, כל הדיון כלל לא היה בדין לפני עיוור אלא באיסור אמירה (כמו שהסברנו במחלוקת בין מהריק"ש למהר"י פראג'י), ולא הבנתי כיצד רצה להביא ראיה לכאן ולכאן מדעות אלו. ויש לעיין בדבריו.

24 ותמוה בדבריו שלא התייחס כלל לעצם איסור האמירה. שהרי גם אם נאמר שאין כאן לפני עיוור - בין אם מדעתו של הגרש"ז, שאין לפני עיוור כשנוהג במחלוקת על פי דעה מסויימת, ובין אם מדעתו שלו, שהנוהג כשר"ע נחשב כספק ואין דין לפני עיוור בספק - עדיין תישאר השאלה מדוע הותרה האמירה! מה נשתנה זה מבן חו"ל לדעות האוסרות לו לומר לבן א"י לעשות עבורו מלאכה ביו"ט שני? ובדין זה לא דן שם כלל. אותה בעיה הוזכרה לעיל בדעת הגרש"ז (הערה 19). בדין אמירה לבן א"י ביו"ט שני, שהעמיד את המחלוקת בשאלה האם יש לפני עיוור ולא דן כלל בבעיה של איסור האמירה עצמו.

